

dr hab., prof. nadzw. Zbigniew Sobisz

Herbarium Slupensis SLTC w Słupsku

Regały kompaktowe w Herbarium Slupensis

Skaner w Herbarium Slupensis

1. Herbarium Slupensis SLTC w Słupsku

Herbarium Slupensis SLTC istnieje od 1969 roku. Herbarium w obecnej postaci stanowi dwa uzupełniające się zbiory. Jeden o charakterze dydaktycznym, w którym od 1979 roku gromadzi się florę naczynio-

wą służącą jako materiał dydaktyczny w ramach odbywających się na kierunku biologii zajęć botaniki. Drugi zbiór ma charakter naukowy. Powstał w wyniku połączenia w 1995 roku dwóch zielników. Zdeponowano w nim 70.000 arkuszy zielnikowych, w tym: kolekcja roślin naczyniowych (SLTC-VP) – 55.500 okazów, kolekcja grzybów (SLTC - F) – 2.950 okazów, kolekcja porostów (SLTC - L) – 11.000 okazów i kolekcja mszaków (SLTC - B) – 550 okazów. Alegaty flory naczyniowej pochodzą głównie z terenu Pomorza, ze szczególnym uwzględnieniem flory polskich portów morskich, flory segetalnej, torfowisk i źródlisk.

W 1990 roku do Herbarium Slupensis włączono zbiory porostów, a w 2011 – zbiory grzybów. Zielnik roślin naczyniowych zawiera taksony należące do 158 rodzin oraz 679 rodzajów. Do najliczniejszych zaliczono następujące rodziny: *Asteraceae*, *Poaceae*, *Rosaceae*, *Cyperaceae*, *Fabaceae*, *Brassicaceae* i *Lamiaceae*. Częścią kolekcji jest pochodzący z połowy XIX i początku XX wieku depozyt z Muzeum Książąt Pomorskich w Darłowie, tzw. zielnik darłowski. 1500 arkuszy z lat 1811-1943 jest autorstwa nauczycieli, pastorów, aptekarzy niemieckich, m.in. Ernsta Holzfussa, Hermanna Krausego, Otto Karla, Alfreda Banniera. Większość tych zbiorów pochodzi z Pomorza, ale również z Sudetów, a także z Alp, Macedonii, Capri i Harzu. Ponadto w zbiorach wyróżnia się depozyt Słowińskiego Parku Narodowego w liczbie 900 alegatów. Stanowi on cenny historyczny dokument o florze naczyniowej tej części Pomorza. Integralną część zbiorów stanowi również zielnik dawnego Ogrodu Botanicznego w Sławnie z przełomu XIX i XX wieku w liczbie 78 kart roślin naczyniowych.

W zbiorach Herbarium zgromadzono dotychczas 112 gatunków podlegających ochronie ustawowej, z czego 94 taksony podlegają ochronie ścisłej, a 18 ochronie częściowej. Kolekcja botaniczna Herbarium posiada w swych zbiorach szereg roślin wymarłych i zagrożonych wyginięciem w skali całego kraju, np. *Sagina maritima* (gatunek wymarły – EX) oraz *Carex extensa* i *Pilularia globulifera* – gatunki krytycznie zagrożone – CR. W październiku 2019 roku w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 trzy uczelnie pomorskie: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Szczeciński i Akademia Pomorska w Słupsku, realizują projekt

pn. „Zintegrowane wirtualne Herbarium Pomorza Herbarium Pomeranicum – digitalizacja i udostępnienie zbiorów herbariów jednostek akademickich Pomorza poprzez ich połączenie i udostępnienie cyfrowe”.

Celem projektu jest digitalizacja i udostępnienie on-line zasobów herbariów pomorskich – Herbarium Gedanensis (UGDA), Herbarium Stetinensis (SZUB) i Herbarium Słupensis (SLTC). W wyniku realizacji projektu 468 000 alegatów zostanie zdigitalizowanych i udostępnionych cyfrowo w Internecie, co umożliwi wszystkim interesariuszom dostęp do zasobów Herbarium Pomeranicum. Obecnie trwają intensywne prace nad skanowaniem alegatów zielnikowych.

2. Najstarsze zbiory zielnikowe w Polsce Północnej

Rośliny trujące z terenu Pomorza w dziewiętnastowiecznych zbiorach pastora Georga Gotthilfa Homanna (1774–1851), „Rodzime rośliny trujące do użytku szkół miejskich i wiejskich. Zbiór mniejszy“ (*Einheimische Giftpflanzen zum Gebrauch für Stadt- und Landschulen. Kleinere Sammlung*, 1811) to zielnik zawierający rośliny z terenu Pomorza, sporządzone przez niemieckiego pastora Georga Gotthilfa Homanna z Budowa. Zielnik stanowi prawdopodobnie część większych zbiorów, które Homann sporządził na początku XIX wieku. Zostały one odnalezione przed kilkunastoma laty w zbiorach Muzeum w Darłowie przez ówczesnego Kierownika Zakładu Botaniki prof. Józefa Misiewicza. Obecnie zielnik przechowywany jest w Herbarium Słupensis SLTC Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Kolekcja roślin trujących została prawdopodobnie sporządzona przez Homanna w celach edukacyjnych. Na ich dydaktyczny charakter wskazuje podtytuł zbioru z 1811 roku: „Rodzime rośliny trujące do użytku szkół miejskich i wiejskich”, a także dopisek na okładce: „własność Średniej Szkoły Żeńskiej w Słupsku nr 17”.

Zbiór mniejszy roślin (zeszyt o wymiarach: 21 x 36 cm) zawiera 28 kart zielnikowych, Karty wykonane zostały z papieru bezdrzewnego ze znakami wodnymi. W zbiorze mniejszym autor umieścił 25 kart z roślinami naczyniowymi i jedną kartę *florilegium* grzyba. Każdą z roślin pastor opatrzył opisem zawierającym jej miejsce występowania, działanie trujące oraz podał odtrutkę w przypadku spożycia przez ludzi lub zwierzęta. Przy niektórych roślinach za pomocą trzech symboli botanicznych określił ich trwałość biologiczną. Do najbardziej trujących roślin z terenu Pomorza Homann zaliczył następujące taksony: szczywół plamisty, zimowit jesienny, wawrzynek wilczełyko, wilczomlec groszkowy, tojad mocny, życica roczna, bielun dziedzierzawa, lulek czarny, psianka czarna, szale jadowity i blekot pospolity. W przypadku zatrucia, jako odtrutkę podaje zazwyczaj środki wymiotne, maślankę lub serwatkę, wodę z octem, a także lewatywę z kleiku owsianego lub siemienia lnianego.

dr hab., prof. nadzw. Zbigniew Sobisz

Kierownik Zakładu Botaniki i Ochrony Przyrody Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Karta zielnikowa z 1811 roku – szczywół plamisty *Conium maculatum*

Lulek czarny *Hyoscyamus niger*

Tojad mocny *Aconitum firmum*